

РЕЦЕНЗИЯ

на научната продукция на доц. д-р Евгения Иванова Калинова, преподавател в Исторически факултет на СУ "Св. Климент Охридски", във връзка с участието ѝ в обявения конкурс за професор по История на България/съвременна българска история/

Водещо направление в научната дейност на доц. д-р Евгения Калинова са проблемите на българската култура. След успешната защита на кандидатската си дисертация през 1988 г. на тема "Европейските капиталистически страни в международната културна дейност на България 1956-1966" тя запазва афинитета си към тази тематика. Впоследствие реализира над десет публикации, посветени главно на отношението и взаимодействието между властта и интелигенцията и на провежданата българска културна политика в преход. Всяка една от тях има своите научни достойнства, които впоследствие ще бъдат разгърнати и още по-добре защитени в нейния последен монографичен труд.

С трайния си дълголетен интерес към българската културна политика Е. Калинова не само, че навлиза задълбочено в материята, но и избистря инструментариума си за изследване на духовната сфера. Освен това интересите ѝ към вътрешнополитическия живот на следвоенна България и на нейните международни отношения и позволява да проучва културните процеси извън тесния им коловоз и в тясна връзка и взаимозависимост с тези важни аспекти от развитието на страната.

Плод на дълголетните културоложки интереси на Е. Калинова е новоизлязлата и книга "Българската култура и политическият императив 1944-1989". Тя впечатлява с поставената обхватна цел за изследване на темата през целия 45-годишен период на "социализма". Монографията е структурирана съобразно взаимовръзката на културата с политическия императив, произтичащ от спецификата на вътрешния живот на страната и неговите международни измерения. В тази връзка авторът въвежда убедителна цялостна периодизация в развитието на българската култура от 1944 до 1989 г., което е неговият

първи основен научен принос. Откритите периоди са подложени на задълбочен анализ на базата на новоиздирен и публикуван документален материал, мемоари, дневници и на обнародвани научни изследвания. В съответна степен са разкрити специфичните особености и качествените характеристики на всеки период, което е и нейният втори основен принос. Е. Калинова доказва, че българската културна политика за дадения отрязък от време е функция на идеологемите на управляващата в страната политическа сила, на нейната вътрешна и външна политика и на диригентската палка от Москва. Този нейн трети основен и главен научен принос е обхванат и осветлява следните аспекти: умереността в културната политика на ВКП и последвалото "втвърдяване" през периода 1944-1953 г.; настъпилото "размразяване" в културната политика и последвалото "затягане на юздите" /1953-1959/; либерализацията и последвалото "дисциплиниране" на интелегенцията /60-те години/; настъпилото през 70-те години либерализиране в духовната сфера и зараждане на опозиционните кънове сред интелектуалците; проблемите на културната политика през 80-те години, пречупени през усилията на Т. Живков да остане във властта, включително и в условията на преустройството.

Наред с посочените основни научни приноси трябва да се отбележи, че е въведен в обръщение обилен и неизползван досега документален материал. Около 40% от позоваванията са на базата на необнародвани документи. Авторът е приложил задълбочен аналитичен подход и е формулирал убедителни изводи и оценки. Доброто познаване на източниците му е позволило да обогати съдържанието на труда с обилна информация под линия и да надникне в "кухнята" на конкретни събития и в творческата съдба на отделни личности. Впечатлява трезвият тон, който не е повлиян от политическата конюнктура. Проявена е етичност към писалите по темата, а изложението е четивно и увлекателно. Всичко това представя автора на монографията като зрял и водещ изследовател на българската културна политика в периода 1944-1989 г.

Същевременно могат да бъдат предявени някои изисквания към труда. Серioзността му предполага задълбочен и прецизен историсграфски преглед, който липсва. Той би позволил да бъдат отчетени постиженията на преждеписалите

автори, допуснатите от тях слабости, да се открият белите петна и на тази основа да бъдат формулирани поставените цели. Сегашната кратка библиографска справка не е достатъчна. Изложеният аргумент, че периодът на "народната демокрация" е един от "най-сериозно изследваните" не е оправдание авторът да не потърси собствения прочит и интерпретация на изворите и евентуално да разкрие нови. Сегашната първа глава, в която е представен въпросният период, е написана само въз основа на чужди публикации. В сходно състояние е и втора глава където само около 20% от позоваванията са върху нововъдени документи.

С известни изключения вниманието на автора е било насочено главно към осветляване на темата на централно равнище, най-вече като отношение на ЦК на БКП и висшите държавни институции със съответните творчески съюзи. Разкриването на провежданата политика от областните и окръжните ръководства на БКП към местните групи и дейци на художествено-творческата интелигенция би уплътнило и нюансирало изследването още по-добре. Трудът би спечелил ако вместо срещаното по места под линия информативно отбелязване на различни мнения авторът изразяваше и личното си становище спрямо тях и то в самия текст. При несъгласие с дадена теза би могло аргументирано да я обори.

Второто основна направление в научно-изследователската работа на Е. Калинова са международните отношения, фокусирани през следните проблеми: България и силите от антихитлеристката коалиция; планове на победителите за следвоенното бъдеще на Германия; външната политика на България 1944-1955 г.; македонският въпрос в българо-югославските отношения; българските турци в отношенията между София и Анкара. Усилията и са материализирани с около 16 публикации. Една от тях е издадената през 2003 г. книга-лекционен курс под заглавие "Следвоенното десетилетие на българската външна политика/1944-1955/". Е. Калинова е автор на пет глави с обем от 167 печатни страници, а 4-та глава, с обем 75 стр. е написана от друг колега. Изданието е без научен апарат, на места с допълнителна информация под линия и е предназначено за студенти.

Първите четири глави, написани от Е. Калинова /1-ва, 2-ра, 3-та, 5-та/ обхващат проблеми, които като цяло вече са били на вниманието на българските историци. Те се отнасят до външнополитическата ориентация на България към 1941 г., нейното участие на страната на антихитлеристката коалиция, излизането ѝ от външнополитическата изолация и българската външна политика на Балканите /1944-1955/. Независимо, че в значителна степен те вече са били изследвани трябва да се подчертае, че книгата е първата обобщаваща публикация върху външната политика на България в първото следвоенно десетилетие. Достоинство на автора е, че при излагането на темата е дал свои изводи и оценки. Особено важна е изведената идея, че становището на София по македонския въпрос е не само функция на съветската външна политика, респективно към Югославия, но и на диктата на Сталин. /178-192/ Развита е и новата теза за задкулиските намерения на Белград при подкрепата на българската кауза на Парижката мирна конференция, като разчита, че ангажирането на българската дипломация със западнотракийския въпрос ще позволи на Югославия по-лесното при съединяване на Пиринска Македония /с. 96/. Направен е основателен извод, че мнението на Г. Димитров за изселването на турците от южната граница и заселването на българи съвсем не е български патент "или присъщ само на комунистическия режим". Аргументира се с вече извършеното насилствено прогонване на българите от Източна и Западна Тракия и Егейска Македония, съответно от турските и гръцките власти /с. 205/. Наред с това Е. Калинова обръща внимание на някои подминавани или малко познати акценти. Когато пише за Крайовския договор не пропуска да изтъкне компромиса на София със съгласието си за изселване на българите от Северна Добруджа /с. 14/. С пълно основание подчертава, че "споразуменията и компромисите" между страните победителки при подготовката на мирния договор с България "несправедливо ощетяват" страната ни /с. 54/. Акцентира и на факта, че България е единствената от сателитите на Германия, която излиза от войната с териториални придобивки /с. 99/. С използването на някои мемоари и други западни източници, на места Е. Калинова въвежда в обръщение нов или малко познат фактически материал. В 6-та глава тя дава една по-кратка, обобщена представа за политическите, икономическите и

културни отношения със САЩ и четири западноевропейски страни.

Към книгата могат да бъдат отправени и някои бележки. Сегашното съдържание на 5-та глава, озаглавена "Балкански измерения на българската външна политика" не покрива заглавието. То предполага да бъдат осветлени отношенията с всички балкански страни, но в случая това не е сторено спрямо Румъния и Албания. Подобно е положението и с 6-та глава, озаглавена "САЩ и Западна Европа в българската външна политика". От западноевропейските страни са взети под внимание само четири.

В книгата са застъпени някои неточни становища. На няколко места се твърди, че след присъединяването на Вардарска Македония и Беломорието, България била постигнала своето "национално обединение"/с. 24, 26, 28/. Като се има предвид, че въпросът за принадлежността им ще се решава след войната и че всъщност тези земи са дадени за временно военно и административно управление подобно мнение не може да бъде прието. Не^епрецизно и твърдението, че при посещението на югославска делегация в края на септември 1944 г. в София българското ръководство било приело югославската теза, че населението в Пиринска Македония "има право на самоопределение до отцепване"/с. 180/. Наистина има огъване в българската страна, но членът на делегацията М. Апостолски заявява, че тази среща е била неофициална, а представителят на ЦК на МКП К. Мильовски отбелязва, че решенията от нея били записани в един бележник и забравени. Не може да се приеме, че на 4 декември 1944 г., първият ден от т. нар. Декемврийски събития, левицата била започнала "въоръжено въстание"/с. 193/. Към този момент над 90% от територията на Гърция е под властта на ЕАМ, а в Атина силите на ЕЛАС превъзхождат тези на правителството на Г. Папандреу и англичаните. Следователно няма срещу кого да се "възстава". В случая това е началото на ожесточен военен вътрешногръцки конфликт с намесата на англоамериканците.

Налице са и някои необективни внушения. Заявлението, че "гръцките партизани заемат градовете Дедеагач, Драма, Кавала"/с. 61/ поражда алузията, че това е сторено по силов път, което е основна теза в гръцката историография. Исти-

ната е, че ЕЛАС влиза в градовете, в които вече е установена властта на ОФ, със съдействието и даже под охраната на отечественофронтовските военни сили и българските партизани. Заявлението, че "след стълкновенията на 31 март 1946 г. между групи за самоотбрана и полицията гражданската война в Гърция, Г.Д./ става неизбежна"/с.195/ води към мисълта, че тя е следствие едва ли не от някакъв инцидент. Още на Втория пленум на ЦК на ГКП от 12 февруари 1946 г. е взето политическо решение за започване на въоръжената борба. Читателят ще бъде затруднен ако трябва да си отговори на въпроса какво трябва да се разбира под понятието "Беломорие". На едно място се сочи "германското обещание за връщане на Беломорието... приблизително от устието на Струма до устието на Марица"/с.17/, на друго се твърди, че на 20 април българската армия навлязла само в Западна Тракия/с.18/ и на трето, че при евакуацията си през октомври 1944 г. българските войски напуснали пак само Западна Тракия/с.67/. Не е взето под внимание, че географско-гражданското понятие "Беломорие" не е тъждествено на Западна Тракия и освен нея включва и Източна Македония, в която също се настаняват български военни сили. На 6 октомври 1944 г. С. Гановски подписва споразумение не с двама представители на ЕАМ, както се твърди и които са назовани "Мацукас и Елефтериос"/с.63/, а само с един-секретаря на Сярския областен комитет на ЕАМ с лично име Елефтериос и фамилно Мацукас.

Останалите публикации на Е. Калинсва за международните отношения се отнасят към няколко основни проблема-отношението на България със силите от антихитлеристката коалиция; българската външна политика на Балканите; македонският въпрос в българо-югославските отношения; българските турци в контекста на българо-турските отношения. Сред публикациите се откроява студията "Балканската политика на България-предизвикателства от запад и юг/1944-1989/". На базата на дневници, мемоари, архивни изследвания, публикувани документи, както и на новоиздирени такива Е. Калинова хвърля един по-цялостен поглед върху взаимоотношенията с Югославия, Гърция и Турция. Частта, посветена на българо-гръцките отношения след 1964 г. въвежда читателя в малко познати води. Това

се отнася и за изселническия процес в българо-турските отношения. Има и неприемливи твърдения, като това, че Москва е дала указания за замразяване на отношенията с Гърция, с които Т. Живков не се е съобразявал. Напротив, при хунтата южната ни съседка е в изолация от Запада, от което се възползват Москва, нейните съюзници и най-вече България.

Третото основно направление в научно-изследователската работа на Е. Калинова са общите изследвания върху съвременната история на България. Сред тях е книгата "Българските преходи 1939-2010", издадена през 2010 г. Е. Калинова е автор на първата част и на четири параграфа от втора част с общ обем 153 стр. Написани са въз основа на литературни източници и документи. Дадената под линия обилна допълнителна информация разтоварва изложението в текста. Фактическият материал е представен без поддаване на пристрастията на времето.

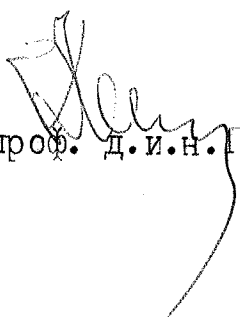
И в тази си книга Е. Калинова поддържа тезата за "осъществено национално обединение"/с.19/ и продължава да утвърждава, че Беломорската област включва само Западна Тракия/с.32/. Като се имат предвид атаките от Атина и Скопие би било добре да обясни защо не можеше да бъдат спасени евреите от възврънатите земи/с.22/. Когато става дума за приноса на БНА за освобождението на Югославия, наред с Южна Сърбия и Македония от актуална гледна точка трябваше да се упомене и Косово/с.48/. Трябва да се отбележи и известното покриване на труда по отношение на структурата и съдържанието с книгата "Следвоенното десетилетие на българската външна политика /1944-1955/". "Българските преходи" е издание, което се радва на читателския интерес. В адаптиран вариант и с изменено заглавие е издадено в Париж, Виена и Солун на съответните езици.

В заключение искам да подчертая, че в лицето на доц. д-р Е. Калинова се явява кандидат, който се е доказал като продуктивен и зрял учен, с интереси и реализация в различни направления и сфери на най-новата българска история. Участва активно в националния и международния научен

живот. С преподавателската си дейност в СУ "Св.Климент Охридски" и с ръководените от нея докторанти допринася за подготовката и израстването на младите историци.

Независимо от някои критични бележки, значимостта и научните достойнства на цялостната научна продукция на кандидатката ми дават пълно основание да апелирам доц.д-р Евгения Калинова да бъде избрана за професор по История на България /съвременна българска история/.

РЕЦЕНЗЕНТ:

/проф. д.и.н. Георги Даскалов/